

ROOM TO READ VÀ MÔ HÌNH THƯ VIỆN THÂN THIỆN TRƯỜNG TIỂU HỌC

Chương trình Hỗ trợ phát triển ngôn ngữ cho học sinh tiểu học, RtR Việt Nam

I. Giới thiệu Tổ chức Room to Read (RtR)

Room to Read là một tổ chức phi chính phủ, phi lợi nhuận có văn phòng tại Hoa Kỳ được John Wood và hai cộng sự sáng lập năm 2000. RtR hiện đang có mặt tại 13 quốc gia khu vực châu Á và châu Phi, trong đó 10 quốc gia có văn phòng triển khai trực tiếp hoạt động, và hỗ trợ kỹ thuật cho đối tác chính phủ hoặc phi chính phủ tại ba quốc gia.

Sứ mệnh của RtR là hợp tác với chính quyền, cộng đồng địa phương, và các tổ chức đối tác giúp học sinh tiểu học trở thành người đọc độc lập, nữ sinh hoàn tất chương trình trung học phổ thông và được trang bị kỹ năng sống cần thiết để quyết định những vấn đề quan trọng trong cuộc sống.

Đến nay, RtR đã dành được nhiều giải thưởng lớn và uy tín trên thế giới. Ví dụ năm 2011, RtR được UNESCO trao giải thưởng Giải thưởng Không tử về xóa nạn mù chữ; năm 2014, RtR nhận giải thưởng Rubenstein của Thư viện Quốc hội Mỹ như một tổ chức đi đầu trong lĩnh vực thư viện; năm 2016, RtR nhận giải thưởng tại Liên hoan sách thiếu nhi châu Á. Hơn 10 năm liên tục, RtR được tổ chức Charity Navigator đánh giá 4 sao (4 star) về phát triển tổ chức và quản lý tài chính; theo ghi nhận của NGO Advisor, RtR đứng trong 13 trong các tổ chức phi chính phủ lớn nhất trên thế giới.

Room to Read có mặt tại Việt Nam từ 2001, văn phòng đại diện tại thành phố Hồ Chí Minh và một số văn phòng dự án tại Hà Nội, Trà Vinh, Vĩnh Long và Long An. Cho đến nay, RtR có mặt tại 17 tỉnh thành, triển khai hai chương trình chính là Hỗ trợ Giáo dục cho nữ sinh và Hỗ trợ phát triển ngôn ngữ cho học sinh tiểu học.

II. Chương trình Thư viện thân thiện

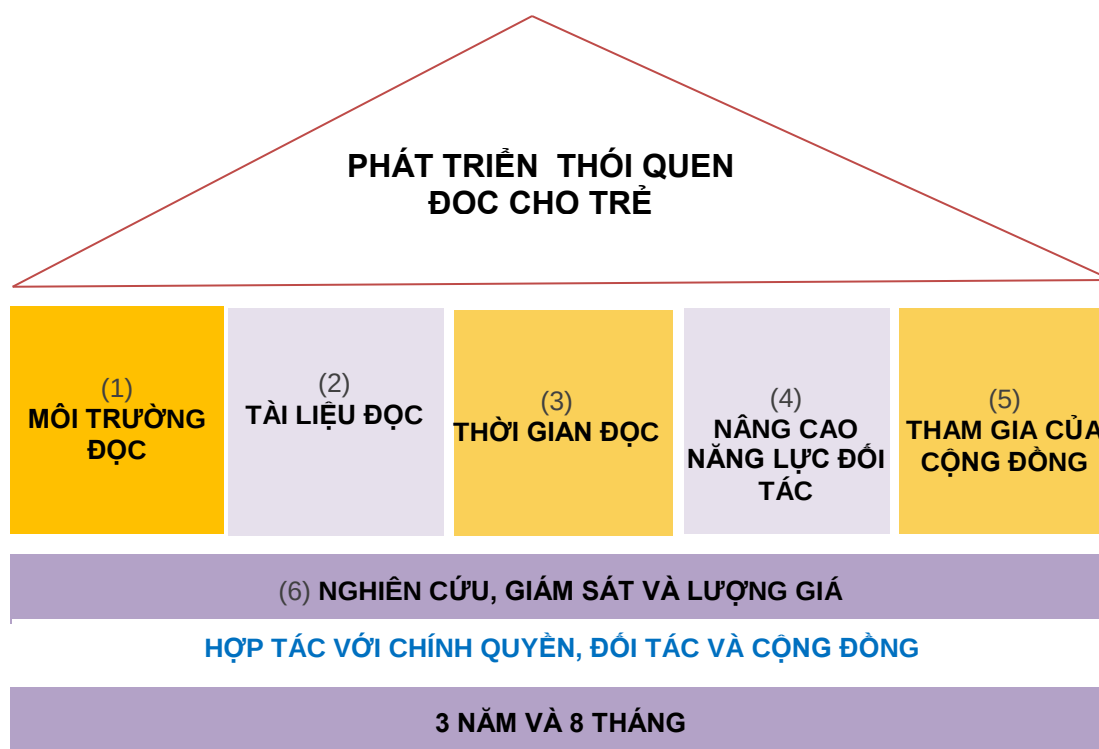
2.1. Mục tiêu và cách tiếp cận

Mục tiêu của Chương trình thư viện thân thiện là giúp trẻ em phát triển thói quen đọc, cùng với việc phát triển kỹ năng đọc để trở thành người đọc độc lập.

Chương trình thư viện thân thiện được thiết kế dựa trên lý thuyết về sự thay đổi với 6 yếu tố có tính liên kết chặt chẽ. Đó là: (1) Môi trường đọc, (2) Tài liệu đọc, (3) Thời gian đọc, (4) Nâng cao năng lực đối tác, (5) Huy động sự tham gia của gia đình và cộng đồng, (6) Nghiên cứu, giám sát, và lượng giá. Trong khi môi trường đọc, tài

liệu đọc và thời gian đọc là những yếu tố cần thiết, tác động trực tiếp đến việc phát triển thói quen đọc thì hoạt động nâng cao năng lực đối tác, huy động sự tham gia của gia đình và cộng đồng, và nghiên cứu, giám sát và lượng giá là yếu tố mang tính hỗ trợ để đảm bảo đạt mục tiêu của Chương trình. Mỗi thư viện RtR được triển khai trong thời gian gần 4 năm nhằm tạo ra sự thay đổi mang tính bền vững tại các trường thực hiện dự án.

KHUNG CHƯƠNG TRÌNH CAN THIỆP

Hình 1: Khung chương trình can thiệp

Môi trường đọc: Môi trường đọc là yếu tố đầu tiên để phát triển thói quen đọc. RtR hợp tác với địa phương để xây mới, cải tạo và thiết lập thư viện với các trang thiết bị an toàn, thân thiện, và phù hợp với học sinh tiểu học. Ngoài những yếu tố cơ sở vật chất, thư viện RtR lấy học sinh làm trung tâm, tập trung vào việc phát huy thái độ phục vụ thân thiện của nhân viên thư viện với tất cả học sinh, không kể trình độ đọc của các em.

Tài liệu đọc: Sách là yếu tố chính của thư viện. RtR dựa trên kết quả nghiên cứu về trình độ đọc và sách để lựa chọn, phân loại, cung cấp sách đảm bảo chất lượng theo 6 trình độ đọc. RtR tập trung xuất bản sách khổ nhỏ dành cho những học sinh bắt đầu đọc, bù lấp khoảng thiếu hụt loại sách này trên thị trường và sách khổ lớn dành cho hoạt động Cùng đọc trong các tiết đọc thư viện.

Thời gian đọc: Thời gian đọc là một yếu tố không thể thiếu khi phát triển thói quen đọc sách. RtR hợp tác với đối tác địa phương để dành thời gian tối đa cho học sinh được trải nghiệm tích cực với sách và việc đọc thông qua các hoạt động đọc trong tiết đọc thư viện, đọc sách tại thư viện, mượn sách mang về nhà, và tham gia các hoạt động khuyến đọc khác.

Nâng cao năng lực cho đối tác: Đối tác của RtR những người hoạt động trong lĩnh vực giáo dục trên khắp thế giới, là những người góp phần quyết định thành công của chương trình. Vì vậy, RtR hướng tới việc nâng cao kiến thức và kỹ năng về quản lý thư viện, quy trình thực hiện tiết đọc thư viện, và cách tổ chức các hoạt động khuyến đọc cho những người thực hiện trực tiếp. RtR cũng nỗ lực hợp tác và chuyển giao kỹ thuật cho đối tác địa phương trong suốt thời gian thực hiện dự án theo khung tập huấn được thiết kế theo các giai đoạn. Điều này không chỉ đảm bảo dự án được triển khai đúng mục đích mà còn là cơ sở để các quốc gia có thể nhân rộng mô hình khi có điều kiện.

Sự tham gia của gia đình và cộng đồng: Gia đình và cộng đồng đóng vai trò quan trọng trong việc phát triển thói quen đọc cho học sinh. Vì vậy, Chương trình thư viện thân thiện tập trung hướng tới các cách thức huy động sự tham gia của cộng đồng vào các hoạt động thư viện từ quá trình khảo sát chọn trường, cải tạo, thiết lập, các hoạt động khuyến đọc, và đặc biệt là hỗ trợ con đọc tại nhà để đảm bảo (1) Thói quen đọc sách của học sinh được tạo điều kiện phát triển cả ở trường, ở nhà, và (2) Thư viện được duy trì bền vững sau khi kết thúc dự án.

Nghiên cứu, giám sát, và lượng giá: RtR triển khai các chương trình can thiệp dựa trên những kết quả của những nghiên cứu khoa học. RtR cũng đảm bảo đối tác và những người thực hiện được hỗ trợ trong suốt quá trình hợp tác để có đủ thời gian hiểu, áp dụng những kiến thức và kỹ năng mới vào thực tế. Đặc biệt, RtR đưa ra những tiêu chí đánh giá về hiệu quả của Chương trình để có thể điều chỉnh và tăng cường sự hỗ trợ khi cần thiết. Ví dụ với thư viện thân thiện, RtR sử dụng thống nhất 15 chỉ số đánh giá để xác định tiêu chuẩn hoạt động của thư viện và xác định những nội dung cần hỗ trợ ngay trong mỗi chuyến thăm trường.

Mục tiêu và cách tiếp cận này của RtR được áp dụng tại các nước có văn hóa đọc và cơ cấu tổ chức giáo dục khác nhau nhưng tất cả đều cho thấy kết quả khả quan. Tính đến thời điểm hiện nay, RtR đã thiết lập hơn 18.000 thư viện tại 10 quốc gia. Từ năm 2015, ngoài những quốc gia RtR trực tiếp triển khai, chính phủ một số nước và các nhà tài trợ đã chủ động đề nghị hợp tác với RtR trong việc chuyển giao kỹ thuật, có thể là toàn bộ, hoặc một vài yếu tố trong khung chương trình để chính phủ tự thực hiện dựa vào nguồn lực tự có. Đến nay, hoạt động này đang được tiến hành tại 3 quốc gia là Indonesia, Myanmar, và Grenada.

2.2. Kết quả khi triển khai chương trình tại Việt Nam

Tính đến tháng 12 năm 2017, RtR phối hợp với 16 tỉnh, thành thiết lập 1,357 thư viện thư viện. Đội ngũ cán bộ hỗ trợ địa phương tham gia trực tiếp vào quá trình hỗ trợ và giám sát các trường dự án giúp các thư viện hoạt động hiệu quả. Kết quả đánh giá từ Phiếu hỗ trợ thư viện cho thấy trên 80% số thư viện được xếp hạng thư viện hoạt động tốt và rất tốt.

Từ năm 2005 đến 2018, RtR đã mua và cấp cho các trường dự án 2,929,636 bản sách, và cấp 522,844 bản sách do RtR xuất bản. Sách do RtR xuất bản được học sinh chọn đọc nhiều và giáo viên lựa chọn sử dụng thường xuyên trong tiết đọc thư viện. Theo thống kê từ số liệu mượn trả ở điểm trường và điểm lẻ, tỷ lệ mượn sách tại các trường đang hoạt động năm 2017 là 17,2 cuốn/học sinh/năm, trong đó có những tỉnh tỷ lệ này lên đến 30 cuốn/học sinh/năm.

Khung tập huấn trong thời gian dự án (3 năm 8 tháng) được hoàn chỉnh và áp dụng cho tất cả trường dự án. Toàn bộ Hiệu trưởng/phó hiệu trưởng và nhân viên thư viện được tập huấn liên tục trong 3 năm về nội dung quản lý thư viện. Giáo viên các trường được tham gia tập huấn liên tục trong 2 năm về kỹ thuật thực hiện tiết đọc thư viện. RtR phối hợp với các Sở Giáo dục và Đào tạo xây dựng và tập huấn cho hơn 80 giảng viên cốt cán cấp tỉnh. Trong khuôn khổ hợp tác với Bộ Giáo dục và Đào tạo, RtR cũng phối hợp tập huấn cho 9 giảng viên cốt cán quốc gia trong giai đoạn 2015-2017. Tài liệu tập huấn, tài liệu hỗ trợ nhân viên thư viện trong việc thiết lập và quản lý thư viện, giáo viên dạy tiết đọc thư viện hiệu quả cũng được cung cấp đến từng trường.

Ban đại diện cha mẹ học sinh, lãnh đạo địa phương được thông tin đầy đủ về mục đích và các hoạt động của thư viện thân thiện. 100% thư viện RtR có sự tham gia của gia đình và cộng đồng trong tất cả các quy trình của dự án, đóng góp tiền, công sức để thiết lập thư viện, hỗ trợ con đọc tại nhà. Vì vậy, những thư viện vẫn duy trì bền vững sau khi kết thúc dự án.

2.3. Những điểm nổi bật của Chương trình thư viện thân thiện tại Việt Nam

Dựa trên thiết kế tổng thể, các yếu tố của Chương trình thư viện được áp dụng toàn bộ và có điều chỉnh để phù hợp với bối cảnh của Việt Nam, giúp đạt mục tiêu chung.

Mô hình được sự đón nhận của các Sở và Phòng Giáo dục và Đào tạo trong tất cả quá trình triển khai trong 15 năm qua. Chất lượng của Chương trình thư viện được ghi nhận trong các báo cáo của các Sở và Phòng về tỷ lệ đánh giá thư viện hoạt động tốt và rất tốt; tỷ lệ học sinh mượn sách cao, tăng dần hàng năm; tiết đọc thư viện có

tác động tích cực trong việc phát triển thói quen đọc sách và hỗ trợ phát triển tiếng Việt cho học sinh gặp khó khăn. Tất cả các tỉnh tham gia dự án với RtR đã chủ động nhân rộng mô hình cho các trường tiểu học trên địa bàn.

Danh mục sách do RtR xây dựng được nhiều tổ chức phi chính phủ làm về thư viện, một số trường tiểu học dân lập tham khảo và học hỏi. Nhiều tựa sách của RtR Việt Nam được dịch và sử dụng tại các nước cùng triển khai Chương trình. Tài liệu tập huấn của RtR được nhiều Sở Giáo dục và Đào tạo sử dụng khi tập huấn nhân rộng mô hình. Các giảng viên dạy thư viện tại các trường đại học cũng mong muốn tham khảo tài liệu của RtR để giới thiệu đến sinh viên về cách thiết lập thư viện và thực hiện tiết đọc thư viện thân thiện.

Mô hình thư viện RtR Việt Nam được văn phòng toàn cầu đánh giá đạt chất lượng tốt, ghi nhận kinh nghiệm để chia sẻ với các nước trong khu vực. RtR cũng được tham gia chia sẻ kinh nghiệm phát triển văn hóa đọc cho học sinh tại các hội thảo do Vụ Thư viện, Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch tổ chức.

Quan trọng hơn, từ năm 2015, Room to Read bắt đầu hợp tác với Vụ Giáo dục tiểu học, Bộ Giáo dục và Đào tạo thành lập Ban điều phối cấp quốc gia để triển khai mô hình thư viện trên quy mô toàn quốc. Trong năm 2017, Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam đã có đánh giá ban đầu về hiệu quả của chương trình và đưa ra khuyến nghị tiếp tục triển khai.

Với thiết kế chương trình chặt chẽ, được sự đón nhận của các địa phương và sự ủng hộ của Ban điều phối chương trình, RtR mong muốn có cơ hội hợp tác chặt chẽ hơn với nhiều tỉnh thành để triển khai mô hình với các hình thức hợp tác khác nhau, góp phần phát triển thói quen đọc cho nhiều trẻ em Việt Nam.